

לידתה של מדינה כורדית בסוריה

פרופ. עפרה בנג'ו

בסוף 2013 ביצעו הכורדים בסוריה מספר מהלכים חסרי תקדים: הם הכריזו על הקמתו של חבל כורדי אוטונומי בסוריה; פרסמו טיוטה של חוקה לכורדים; קראו לבחירתו של פרלמנט כורדי בתוך ארבעה חודשים; והחליטו להצטרף לוועידת ז'נבה שתכנס בקרוב כדי לדון בנושא הסורי, כמשלחת מאוחדת ונפרדת מהממשל הסורי ומהאופוזיציה במדינה. מהלכים נועזים אלה מוכיחים כי בזמן שהמשטר הסורי ואינספור ארגוני האופוזיציה במדינה עסוקים בהחרבתה ובחיסול הדדי, הכורדים בסוריה עמלים ללא ליאות בפרויקט משלהם, של בניית אומה ומדינה עצמאית.

Syrian Kurds sit in the back of a truck as they celebrate what they said was the liberation of villages from Islamist rebels near Ras al-Ain in Syria, Nov. 6, 2013. (photo by REUTERS/Stringer)

הארגון הפוליטי העיקרי שמוביל את המהלכים הללו הוא המפלגה הדמוקרטית המאוחדת (PYD), בראשותם של סאלח מוסלים ויושבת-הראש השותפה אסיה עבדאללה. מוקד הכוח שעומד מאחורי המפלגה הדמוקרטית הוא מפלגת הפועלים של כורדיסטן (PKK), הפועלת מטורקיה ומכורדיסטן העיראקית.

במובנים רבים [הכורדים בסוריה](#) צועדים בעקבות אחיהם מכורדיסטן העיראקית, שיזמו אף הם מהלך דומה ב-1991, כשייסדו את ממשלת החבל הכורדי (KRG). כמו ה-KRG, גם הישות הכורדית החדשה בסוריה מתהדרת בכל הגיוונים של חבל עצמאי למחצה - כולל דגל, צבא, משטרה וממשל משלה. כמו ה-KRG, גם היא הכריזה על אוטונומיה כנגד כל הסיכויים. נגד המהלך יצאו בפומבי לא רק האופוזיציה הסורית, שהייתה לאחרונה בת בריתם של הכורדים, אלא גם מדינות אחרות באזור, ובמיוחד טורקיה, איראן ועיראק. זאת בשל חששן מזליגתו גם אל האוכלוסייה הכורדית שבשטחן (הכורדים באיראן, לדוגמה, כבר דורשים להקים באיראן מערכת פדראלית). אבל הכורדים התעלמו מכל האיומים, גם מצד

האופוזיציה הסורית וגם מצד אותן מדינות, והוכיחו את נחישותם כשניסחו טיוטה של חוקה שתכליתה להפוך את ההישגים הללו לעובדה מוגמרת.

די בהצעה מהירה בטיוטת החוקה כדי להבין עד כמה הם התקדמו. ראשית, הטרמינולוגיה מבטאת היטב את השקפת "העולם החדש", שנפוצה כל כך בשיח הכורדי. החוקה מתייחסת לאזור כאל *רוז'אבה* כורדיסטן, כלומר מערב כורדיסטן. המשמעות היא שנקודת ההתייחסות של הכורדים כבר איננה סוריה, אלא כורדיסטן הגדולה, המורכבת היום מארבע מדינות: צפון כורדיסטן (טורקיה), דרום כורדיסטן (עיראק), מזרח כורדיסטן (איראן) ומערב כורדיסטן (סוריה). החוקה עומדת על זכותם של הכורדים להגדרה עצמית, אך בה בעת מצדדת בשלטון פדראלי משותף עם הממשל המרכזי בסוריה.

על פי החוקה, יעמוד בראש החבל (*Iqlim*) נשיא שייבחר ישירות בידי העם. באופן דומה, יהיו לחבל גם פרלמנט וממשלה נפרדים מהממשל המרכזי, וכך גם המנון לאומי וחג לאומי, נורו שמו. אחרי שנים של ניסיונות להכחידה, תהיה הכורדית - ביחד עם הערבית - השפה הרשמית בחבל. על פי החוקה, יהיה למערב כורדיסטן צבא משלה, שמטרתו להגן על "גבולות החבל".

ועוד יותר מזה, אף כוח צבאי אחר לא יורשה לפעול בחבל. נקודה נוספת וייחודית: החוקה אינה מצהירה בשום מקום שהאסלאם הוא מקור החוק, כמקובל בחוקותיהן של כל מדינות ערב. למעשה, האסלאם בכלל אינו מוזכר בחוקה. בסוגיה זו, שונה החוקה החדשה גם מזו של ה-KRG, שיש בה התייחסות לאסלאם.

בעמדתו הליברלית והחילונית יותר של החבל תומכת גם העובדה שלפני זמן קצר התירו השלטונות הכורדיים את קיומם של נישואים אזרחיים. באורח דומה, זכות הנשים לקחת חלק פעיל בחיי החברה והפוליטיקה, ואפילו בפעילות הצבאית, ממש כמו הגברים. גם זה שונה מאוד מה-KRG, ובמובנים רבים הישגיהם של הכורדים בסוריה מרשימים הרבה יותר מאלו של מודל החיקוי שלהם, ה-KRG.

ראשית, הכורדים בסוריה החלו מאפס, ותוך פחות משנתיים - מאז יולי 2012 - הצליחו למצב את עצמם על המפה האזורית והבינלאומית. כמו כן, הכורדים בעיראק זכו לתמיכתם החיונית של ארגונים חוץ-ממשלתיים ושל מספר מדינות זרות, בשעה שהכורדים בסוריה לא נהנו משום סיוע כזה. הכורדים בעיראק גם לא נאלצו להתמודד מול האופוזיציה העיראקית. [הכורדים בסוריה, לעומתם](#), ניהלו ומנהלים קרב לחיים ולמוות מול כל אותם ארגונים אסלאמיים הממלאים את הר' יק אשר הותיר אחריו המשטר הסורי בצפון המדינה. ואם לא די בכך, כמה מאותם אסלאמיסטים זוכים לתמיכתה של טורקיה, המנסה לתקוע טריז במאמצייהם של הכורדים ומלבה את המלחמה מהצד. הבדל גיאוגרפי חשוב לא פחות הוא שהכורדים בעיראק נהנו ממיקום גבוה בהרים, כך שהיה להם לאן לסגת בעת סכנה, אך לחבל הכורדי בסוריה אין יתרון שכזה.

למעשה, החבל הכורדי בסוריה אינו יחידה מגובשת הנהנית מרצף טריטוריאלי, אלא מורכב משלושה אזורים נפרדים. על רקע המכשולים העצומים הללו, הישגם של הכורדים בסוריה בהקמת חבל אוטונומי לעצמם נראה כביר עוד יותר.

למרות ההישגים הללו, צפויים להם עוד אתגרים רבים. ראשית כל, הישות הכורדית בסוריה אינה זוכה להכרה מצד הקהילה הבינלאומית, אם כי בניגוד ל-PKK, ה-PYD גם לא נמצאת ברשימה הבינלאומית של ארגוני טרור. אתגר נוסף הוא הסכסוך הפנימי בין ה-PYD, שזוכה לתמיכתה של ה-PKK, לבין 15 ארגונים כורדיים אחרים שזוכים לתמיכת ה-KRG. היריבות הזו משקפת קרע עמוק עוד יותר בין ה-PKK ל-KRG, [קרע שמאלץ את הכורדים בסוריה](#) להתמודד עם שני "אחים גדולים" במקום אחד. על היריבות הזו מקלה מעט העובדה שכל הצדדים הצליחו לפתח שיטת פעולה מוסכמת, כפי שמלמדת ההחלטה לאמץ מדיניות אחידה לקראת כינוסה של ועידת ז'נבה.

שאלת המפתח בדבר השתתפותם של הכורדים בוועידה כמשלחת נפרדת, ומעמדם בתוך הקלחת הסורית הכללית, תלויה בראש ובראשונה בגישה האמריקאית. עד כה נדמה, שהאמריקאים נחושים לדחוק לשוליים את הכוחות הפרו-מערביים, החילוניים והדמוקרטיים ביותר בסוריה. למרבה האירוניה, דווקא מדינות אירופה ואפילו טורקיה עצמה גילו עד כה גמישות, כשהזמינו את סאלח מוסלים לדון במצבם של

הכורדים בסוריה. זאת כאשר ארצות הברית מסרבת בינתיים להעניק לו ויזת כניסה לשטחה, (כפי שדיווחה באל-מוניטור אמברין זמאן).

ומה עם ישראל? האם היא צריכה לאמץ את הקו האמריקאי ולהתעלם מהכורדים, או שאולי עדיף לה לאמץ גישה נועזת ועצמאית יותר? במשך שנים רבות היו הכורדים בסוריה ישות דוממת, לפחות מבחינתה של ישראל. עד לפני כמה שנים, איש לא שמע על הכורדים בסוריה ואיש לא ראה בהם כוח שיש להתחשב בו. אך התוהו ובוהו ששורר היום בסוריה הבליט את חשיבותם האסטרטגית, כחומת מגן עיקרית מפני המוסלמים הקיצוניים ביותר שפועלים היום בסוריה, דהיינו ג'בהת אל-נוסרה ו"מדינת האסלאם בעיראק ובסוריה" (ISIS). בהתאם לכך כדאי שהכלל המנחה את ישראל כעת יהיה "אויבו של אויבי הוא ידידי".

למעשה, בעידן זה של מפה גיאואסטרטגית משתנה ללא הרף, כדאי לשני הצדדים לגשש זה אצל זה ולנסות להדק את הקשרים גם אם לא בטוח שמהלך כזה יישא פרי.

OFRA BENGIO
Contributor, *Israel Pulse*

Professor Ofra Bengio is head of the Kurdish Studies program at the Moshe Dayan Center at Tel Aviv University. She is the author of *The Kurds of Iraq: Building a State within a State* and editor of the forthcoming *Kurdish Awakening: Nation-Building in a Fragmented Homeland*.